

Tiesnešu ētikas komisija
SKAIDROJUMS

Rīgā

2026. gada 15. janvārī

[1] Tiesnešu ētikas komisija (turpmāk – arī komisija) iepazinās ar masu medijos izskanējušo informāciju, ka rajona (pilsētas) tiesas priekšsēdētājs ir pārdalījis citam tiesnesim krimināllietu, jo tiesas sēde ir notikusi tam nepiemērotās telpās.

Atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 91.² panta 2. punktam Tiesnešu ētikas komisija pēc savas iniciatīvas nolēma sniegt skaidrojumu šai situācijai, ciktāl tā vērtējama saistībā ar ētikas normu ievērošanu.

[2] Komisijai ir zināmi šādi faktiskie apstākļi. Tiesnesim tiesas sēdē tika pieteikts noraidījums saistībā ar krimināllietas izskatīšanu tiesas sēžu zālē, kura ir par mazu visiem lietas dalībniekiem. Tiesnesis noraidījumu nepieņēma. Pēc tiesas sēdes lietas dalībnieki vērās pie tiesas priekšsēdētāja ar lūgumu par krimināllietas nodošanu izskatīšanai tās pašas tiesas citam tiesu namam un citam tiesnesim. Tiesas priekšsēdētājs nodeva lietu pārdalīšanai citam tiesnesim.

Tiesas priekšsēdētājs sniedza informāciju Tiesnešu ētikas komisijai, ka pirms lēmuma par lietas pārdali pieņemšanas priekšsēdētājs rūpīgi iepazinās ar tiesneša lēmumu par pieteiktā noraidījuma nepieņemšanu un tajā norādītajiem argumentiem, kā arī noklausījās tiesneša vadītās tiesas sēdes ierakstu. Priekšsēdētājs secinājis, ka tiesneša lēmumā izvēlētie vārdi, ar kādiem apzīmēti lietas dalībnieki un novērtēti lietas dalībnieku argumenti, kā arī apstākļi, ka lietā apsūdzētajām personām un cietušās personas pārstāvim vairākkārt norādīts uz apsūdzēto solu zālē, licis apšaubīt tiesneša objektivitāti. Pamats lietas izskatīšanas pārdalei bija nepieciešamība nodrošināt procesa dalībniekiem tiesības uz taisnīgu tiesu – objektīvi un saprātīgā termiņā izskatītu lietu, kurā tiesneša objektivitātes jautājums vēlāk nav pamats diskusijai par lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā. Lēmums pārdalīt lietu nav saistīts ar nepiemērotas tiesas zāles jautājumu. Lieta pārdalīta, pamatojoties uz likumā „Par tiesu varu” 33. panta piektajā daļā noteiktām tiesas priekšsēdētāja pilnvarām.

[3] Tiesnešu ētikas komisija atbilstoši savai kompetencei nevērtē tiesas priekšsēdētāja darbu saistībā ar likumā „Par tiesu varu” norādīto pienākumu izpildi tiesas darba organizēšanā un lietu sadalē. Komisija analizē un skaidro, vai tiesas priekšsēdētājs atbilstoši ētikas principiem ir tiesīgs tiesnesim izskatīšanā nodotu lietu pārdalīt citam tiesnesim, pamatojoties uz savām šaubām par šā tiesneša objektivitāti.

[4] Tiesnešu ētikas kodeksa 1. kanonā ir nostiprināts tiesneša neatkarības princips, kas paredz tiesneša individuālo un institucionālo neietekmējamību. Savukārt 3. kanonā noteiktais objektivitātes princips ir cieši saistīts ar neatkarības principu, kas garantē arī tiesības uz taisnīgu tiesu, un kas ir nostiprināts Latvijas Republikas Satversmes 92. pantā.

Līdz ar to arī tiesas priekšsēdētāja rīcībai jābalstās uz šo principu ievērošanu, jo tie katrs atsevišķi un abi kopā ir vērsti uz to, lai kopumā nodrošinātu taisnīgumu personu tiesību un likumisko interešu aizsardzībā tiesās. Komisija pievienojas atziņai, ka tiesu (tiesneša) neatkarības, taisnīguma vai objektivitātes trūkums var novest pie visa procesa netaisnīguma un netaisnīga rezultāta (sk. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru – Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis A., kolektīvs prof. Baloža R. zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011., 125. lpp.*).

[5] No institucionālā viedokļa svarīgs taisnīgas tiesas priekšnoteikuma elements ir tiesu (tiesneša) ārējā un individuālā neatkarība.

Tiesas (tiesneša) ārējā neatkarība paredz valstij pienākumu ar likumu izveidot attiecīgu tiesu sistēmu, kā arī pieņemt procesuālās normas, atbilstoši kurām tiesai (tiesnesim) tiek noteikts pienākums lietas izskatīt noteiktā procesuālā kārtībā un termiņos. Ārējās neatkarības elements paredz arī tiesas un tiesneša neatkarību no valsts iestādēm – gan izpildvaras, gan likumdevējvaras iestādēm, kā arī no masu medijiem, sabiedrības, indivīda un arī no citiem tiesnešiem.

Tiesneša individuālo neatkarību var raksturot kā tiesneša (tiesas), kas izspriež lietu, neieinteresētība lietas iznākumā, proti, spējā nodrošināt objektivitāti. Svarīgi, ka tiesneša individuālā neatkarība ir tiesas ārējās neatkarības pamatelements, un tās priekšnoteikums ir tiesneša amata drošība.

Tiesas priekšsēdētājam jārespektē tiesneša individuālās neatkarības robežas. Proti, organizējot tiesas darbu un garantējot tiesneša tiesības būt neatkarīgam, tiesas vadībai jāievēro, ka tiesas darba efektīvas vadības un organizācijas jautājumiem jābūt vērstiem uz to, lai tiesas vadības lēmumi un rīkojumi netraucētu tiesneša tiesības pieņemt vai pasludināt motivētu, taisnīgu un tiesību normās balstītu nolēmumu. Tiesas vadībai jārespektē, ka tiesnesis lietu var izskatīt patstāvīgi, bez citu līdzdalības un ietekmēšanas.

Tiesu (tiesneša) neatkarība prasa, lai atsevišķi tiesneši būtu brīvi no nepamatotas ietekmes ne tikai ārpus tiesu varas, bet arī tās iekšienē. Šī iekšējā tiesu neatkarība nozīmē tiesnešu brīvību no citu tiesnešu vai to personu, kurām ir administratīva vara tiesā, piemēram, tiesas priekšsēdētāja norādēm vai spiediena. Pietiekamu garantiju trūkums, kas nodrošinātu tiesnešu neatkarību tiesu sistēmas iekšienē, var radīt pamatotas šaubas par tiesas neatkarību un objektivitāti (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 22. decembra sprieduma lietā, Parlov-Tkalčič pret Horvātiju (Nr.24810/06). 86. punktu*).

Tiesas vadībai noteiktais pienākums vadīt un organizēt tiesas darbu nedrīkst izpausties kā neierobežotas pilnvaras un kontrole, kā arī tas nedrīkst novest pie tiesneša neatkarības apdraudējuma un nevienlīdzīgas attieksmes pret tiesnesi. Tiesas vadībai jārikojas tā, lai neatkarīgam vērotājam no malas nerastos priekšstats, ka tiesas vadības pieņemtie lēmumi vai jebkura cita rīcība ir saistīta ar tiesneša sodīšanu viņa nekompetences, nelojalitātes vai cita nelegitīma iemesla dēļ. Jebkuram tiesas vadības lēmumam jābūt pamatotam ar objektīviem un skaidri definētiem kritērijiem, lai nepieļautu neatkarības principa apdraudējumu (sk. *Eiropas Savienības Tiesas*

2025. gada 6. marta spriedumu apvienotajās lietās C-647/21 un C-648/21 (*Sqd Okręgowy pret Słupsku (Polija)*)).

[6] Tiesnesim ir pienākums būt objektīvam un atteikties no tiesvedības tādā lietā, kur pastāv saprātīgas un pamatotas šaubas par viņa ieinteresētību un neitralitāti. Procesuālās tiesību normas šajā situācijā paredz tiesnesim pašam pienākumu sevi atstatīt no lietas izstāšanas, kā arī lietas dalībniekiem piešķir tiesības pieteikt tiesnesim noraidījumu. Noraidījuma izlemšana ir ekskluzīva tiesneša vai tiesas sastāva kompetence.

Ne likumā „Par tiesu varu”, ne citās tiesību normās tiesas priekšsēdētājam nav dots deleģējums vērtēt tiesneša spēju objektīvi izskatīt lietu, kā arī, pastāvot šaubām, izlemt jautājumu par lietas pārdali citam tiesnesim. Atstatīšanās vai noraidījuma institūts ir viens no tiesneša neatkarības elementiem. Priekšsēdētājam jāatturas no darbībām, kas var radīt apdraudējumu tiesneša neatkarībai.

[7] Rezumējot Tiesnešu ētikas komisija izskaidro, ka tiesas priekšsēdētājam, vadot tiesu un īstenojot tiesības pārdalīt lietu, ir pienākums atturēties no jebkādām darbībām, kas var radīt nepamatotu tiesneša neatkarības apdraudējumu.

Komisijas priekšsēdētāja:
Komisijas locekļi:

Diāna Makarova
Uldis Apsītis
Līga Biksiniece-Martinova
Aiva Daidere
Jānis Grīnbergs
Adrija Kasakovska
Anita Misiuna
Sanita Osipova
Gita Zenfa